

DIVI THOMÆ AQUINATIS, RESPONSIO AD MAGISTRUM JOANNEM DE VERCELLIS.

DE ARTICULIS XLII.

OPUSCULUM IV.*

* Al. X.

Reverendo in Christo Patri Fratri Joanni Magistro Ordinis Fratrum Prædicatorum, Frater Thomas de Aquino cum debita reverentia se ipsum ad obedientiam promptum.

Paternitatis vestre litteras feria quarta ante Pascha recepi, dum Missarum solemniam agerentur, multos articulos interclusa schedula continentes, quibus singulis mihi respondendum mandabatis, responsionis forma taxata, an scilicet Sancti sint illius sententiæ, vel opinionis quam continet articulus. Et si Sancti sint, vel non illius sententiæ, vel opinionis quam articulus continet, an ego illius opinionis, vel sententiæ (1). Et si non sim, an tolerabiliter dici possit. Quibus articulis statim sequenti die secundum formam à vobis traditam, præmissis aliis occupationibus, secundum quod mihi occurrit, respondere curavi. Fuisset tamen mihi facilitus respondere, si vobis scribere placuisset rationes, quibus dicti articuli vel asseruntur, vel impugnantur. Sic enim potuissem magis ad intentionem dubitantium respondere. Nihilominus tamen, quantum percipere potui, in singulis ad id quod dubitationem facit, respondere curavi; hoc tamen in principio protestans, quod plures horum articulorum ad fidei doctrinam non pertinent, sed magis ad Philosophorum dogmata. Multum autem nocet talia quæ ad pietatis doctrinam non spectant, vel asserere, vel negare, quasi pertinentia ad sacram doctrinam. Dicit enim Augustinus in V. Confess. (cap. v.) *Cum audio Christianum aliquem ista, scilicet quæ Philosophi de cælo, aut stellis, & de Solis, & Lunæ motibus dixerunt, nescientem, & aliud pro alio sentientem, patienter intueor opinantem hominem: nec illi obesse video, cum de te, Domine creator omnium nostrum, non credat indigna, si forte sitis, & habitus creaturæ corporalis ignoret; obest autem, si hæc ad ipsam pietatis doctrinam pertinere arbitretur, & pertinacius affirmare audeat quod ignorat. Quod autem obest, manifestat Augustinus in I. super Genesim ad litteram (cap. xix.) Turpe est, inquit, nimis & perniciosum, ac maxime cavendum, ut Christianum de his rebus quasi secundum christianas litterasloquentem ita delirare quilibet infidelis audiat, ut, utmadmodum dicitur, toto cælo errare conspiciens ritum tenere vix possit. Et non tam molestum est quod errans homo videatur, sed quod auctores nostri ab eis*

(1) supple sim (2) An communiter?

qui foris sunt, talia sensisse creduntur, & cum magno eorum exitio de quorum salute sctagimus, tanquam indocti reprehenduntur, atque respuuntur. Unde mihi videtur ruitus esse ut hæc quæ Philosophi (2) communes senserunt, & nostræ fidei non repugnant, neque sic esse asserenda ut dogmata fidei, licet aliquando sub nomine Philosophorum introducantur, neque sic esse neganda, tamquam fidei contraria, ne sapientibus hujus mundi contemnendi doctrinam fidei, occasio præbeat.

ARTICULUS I.

Primus articulus in schedula propositus, est, an Deus moveat aliquod corpus immediate.

Ad quod respondendum videtur, quod ordo communis divinitus institutus hoc habet, ut corporalis creatura ab ipso moveatur spiritu mediante. Dicit enim Augustinus in III. de Trinit. (cap. iv.) *Quæmadmodum corpora grossiora, & inferiora per subtiliora, & superiora quodam ordine reguntur, ita omnia corpora per spiritum vitæ rationalem, & VIII. super Genes. ad litteram (c. xx.) dicit, quod Deus spiritualem creaturam corporali præposuit. Neque tamen divina potentia est huic ordini alligata, quin possit quandoque præter ordinem causarum secundarum aliquid agere, cum sibi placuerit, ut patet in operibus miraculosis. Dicit enim Augustinus XXVI. contra Faustum: *Appellamus naturam cognitum nobis cursum solum naturæ, contra quem Deus cum aliquid facit, magalia, vel mirabilia nominantur.**

ARTICULUS II.

Secundus articulus est, an omnia quæ moventur naturaliter, moveantur ministerio Angelorum moventium corpora celestia.

ARTICULUS III.

Tertius articulus est, an Angeli sint motores corporum celestium.

His duobus articulis simul respondendum videtur, quia secundus dependet ex tertio, & tertius ex primo. Si enim corpora reguntur à Deo mediante spiritali creatura, & ad ipsum autem opus regimini divini pertinet motio corporum, ut Augustinus dicit VIII. su-

super Genes. ad litteram; consequens est, quod Deus per spiritualement creaturam moveat celestia corpora, & ibi expresse dicit Augustinus: *Sicut per tempus, & locum movet corpus, ipse tamen per tempus non est conditus spiritus; ita per tempus movet conditum spiritum ipse tamen nec per tempus, nec per locum movet conditor spiritus.* Esse quidem animata corpora celestia Damascenus negat in II. Libro cap. vi. licet hoc Augustinus sub dubio relinquat in II. super Genes. ad litteram cap. xvi. Sed celestia corpora à spiritali creatura moveri, à nemine Sanctorum, vel Philosophorum negatum legisse me memini. Hoc igitur supposito, quod Angeli moveant celestia corpora, hoc in dubium nulli sapienti vertitur quin omnes motus naturales inferiorum corporum ex motu celestis corporis causentur; quod & ratione à Philosophis est probatum, & experimento patet, & auctoritatibus Sanctorum confirmatur; quia, ut dictum est, Augustinus in III. de Trinit. dicit, quod corpora grossiora, & inferiora per subtiliora, & superiora quodam ordine reguntur; & Dionysius dicit. iv. cap. de divinis Nominibus, quod Solis radius ad generationem sensibilium corporum confert, & ad vitam ipsam movet, & nutrit, & auget, & perficit. Unde consequens est quod omnia quæ naturaliter moventur, moveantur ministerio Angelorum moventium corpora celestia.

ARTICULUS IV.

Quartus articulus est, an infallibiliter sit probatum, Angelos esse motores celestium apud aliquos.

ARTICULUS V.

Quintus articulus est, an infallibiliter sit probatum, Angelos esse motores celestium corporum, supposito Deum non esse immediatum motorem illorum corporum.

His respondeo, quod Philosophi tam Platonici, quam Peripatetici hoc probare conati sunt rationibus quas efficaces putaverunt; & eorum rationes fundantur super prædicto rerum ordine, quod scilicet Deus inferiora per superiora regit, ut etiam sancti Doctores tradunt. Quod autem corpora celestia à sola natura sua moveantur, sicut gravia, & levia, est omnino impossibile: unde nisi moveantur à Deo immediate, consequens est quod vel sint animata celestia corpora, & moveantur à propriis animabus, vel quod moveantur ab Angelis, quod melius dicitur. Fuerunt tamen aliqui Philosophi, qui posuerunt corpus primum celestium corporum moveri à Deo, non mediante alia intelligentia, sed mediante anima propria, alia vero celestia corpora moveri mediantibus intelligentiis, & animabus.

ARTICULUS VI.

Sextus articulus est an omnia inferiora naturaliter in esse producta per viam motus, regantur per Angelos mediantibus motibus corporum celestium.

ARTICULUS VII.

Septimus articulus est, an omnia inferiora quæ naturaliter in esse perducuntur, fiant per Angelos mediantibus motibus corporum celestium, secundum quod facere attribuitur causis naturalibus,

id est educantur de potentia in actu.

Horum etiam responsio dependet ex præmissis. Si enim corpora celestia per suum motum sunt causa generationis, & corruptionis, & omnium motuum naturalium inferiorum corporum, consequens est quod si Angeli sunt causa motus cæli, sint etiam causa generationis, & corruptionis, & omnium motuum naturalium inferiorum corporum: unde & Gregorius in IV. Dialogorum dicit, quod in hoc mundo visibilibus nihil nisi per creaturam invisibilem disponi potest. Et ut breviter dicam omnes prædicti articuli vel parum, vel nihil faciunt ad doctrinam fidei, sed sunt penitus physici.

ARTICULUS VIII.

Octavus articulus est, an ordine nature faber posset movere manum ad aliquo operandum sine angelico ministerio movente corpora celestia.

Huic videtur per distinctionem respondendum. Quod enim aliquis non posset movere manum, potest esse dupliciter. Uno modo ex defectu anime moventis, ut scilicet anime deficiat potentia motiva corporis; & sub hoc intellectu falsum est quod dicitur: nam anima fabri movet manum per liberum arbitrium, quod non subiacet neque celestibus corporibus, neque Angelis, sed soli Deo. Alio modo potest intelligi ex defectu corporalis membri, sicut homo qui habet manum ligatam, vel aridam, non potest eam movere; & hoc modo cessante motu cæli organum corporis non posset ab anima moveri, quia non remaneret vivum, quia corpora celestia ad vitam movent inferiora corpora, ut patet ex auctoritate Dionysii supra inducta. Si tamen divina virtute præter nature ordinem corpus hominis vivum remaneret cessante motu cæli, & conservaretur in dispositione illa qua est mobile ab anima, posset homo per liberum arbitrium quamlibet partem movere corporis.

ARTICULUS IX.

Nonus articulus est, an omnia beneficia exteriora naturaliter de potentia ad actum deducta habeantur per Angelos moventes corpora celestia.

Dico quod hujus etiam responsio dependet ex præmissis. Naturaliter enim de potentia ad actum deduci, nihil est aliud quam naturaliter moveri. Si ergo omnis motus naturalis inter foram corporum causatur à motu superiorum corporum, consequens est quod hujusmodi beneficia proveniant ex ministerio Angelorum moventium celestia corpora.

ARTICULUS X.

Decimus articulus est, an propter prædicta beneficia quæ habentur per Angelos, eos revereri debeamus.

Ad hoc plana est responsio: quia non debemus eos revereri reverentia laicæ ut auctores dictorum beneficiorum, sed ut ministros reverentia dicitæ, quia propter hæc beneficia debemus eos diligere. Dicit enim Augustinus in I. de doctr. christiana: *In præcepto quod debemus diligere proximum, & sancti Angeli continentur, à quibus tanta nobis officia impenduntur misericordie.*

ARTICULUS XI.

Undecimus articulus est, an Angeli moventes corpora celestia, mediantibus motibus corporum

rum celestium sint factores omnium corporum humanorum naturaliter in esse productorum, secundum quod facere attribuitur causis naturalibus, id est sint de potentia in actum eductores.

ARTICULUS XII.

Duodecimus articulus est, an Angeli moventes caelestia corpora, mediantibus minoribus celestium corporum sint factores etiam omnium animalium irrationalium quae moventur, vel vivunt tam in mari, quam in terra, naturaliter in esse productorum.

ARTICULUS XIII.

Tertius decimus, an etiam omnium terrae nascentium eodem modo.

ARTICULUS XIV.

Quartus decimus, an etiam omnium metallorum &c.

Ad omnes istos articulos est una responsio. Quia cum corpora caelestia sint causa generationis inferiorum corporum, ut patet per auctoritatem Dionysii supra inductam, consequens est quod Angeli moventes caelestia corpora sint etiam huius generationis causa: unde Augustinus in Libro LXXXIII. questionum dicit, quod *anaquae res visibiles in hoc mundo habet angelicam potestatem sibi praepositam.*

ARTICULUS XV.

Quintus decimus articulus est, an Angelus habeat virtutem infinitam inferius.

Ad quod dicendum, quod hoc potest capi dupliciter. Uno modo quod virtus angeli non sit comprehensibilis ab aliquo inferiorum; & hoc modo inducitur in Libro de causis, & a Philosophis Platonicis: & Dionysius dicit vi. cap. caelestis Hierarchie: *Quot quidem sunt, & quales supercaelestium substantiarum, ornatus, & qualiter secundum ipsas hierarchias perficiuntur; solum manifeste scire dico deificam ipsarum hierarchiam, praeter ea & ipsos cognovisse proprias virtutes, & illuminationes, & ipsorum sanctam, & supermundanam bonam ordinationem.* Impossibile est enim nos scire supercaelestium mentium ministeria. Hoc enim dicitur esse unicuique infinitum quod est ei incomprehensibile. Alio modo potest sic intelligi quod habeat infinitam virtutem supra ea quae infra ipsam sunt; & hoc est falsum, & erroneum. Posset etiam dici virtus Angeli infinita inferius, quia non est (1) finita per aliquam materiam corporalem, in qua recipiatur, sicut sunt finitae virtutes formarum materialium. Est tamen simpliciter finita virtus Angeli secundum mensuram suae essentiae, quae finita est.

ARTICULUS XVI.

Sextus decimus articulus est, an Angelus possit movere totam molem terrae, & usque ad globum Lunae, licet nunquam moverit, vel moturus sit.

Videtur mihi dicendum, quod naturali sua virtute hoc non potest: quia nulla virtus creaturae potest immutare ordinem principalium partium universi, ad quem pertinet quod terra sit in medio locata. Videtur tamen mihi contrarium posse tolerari absque fi-

(1) Al. infinita, & mox infinita.

dei periculo, si tamen referat intentionem suam ad ponderis quantitatem; non ad praedictum ordinem universi. Certum est enim quod naturali sua virtute Angelus potest alicujus ponderis terram movere; sed usque ad quanti ponderis quantitatem movere possit, non potest a nobis determinari. Si autem quaeritur de motu circulari, per quem dictus ordo non variatur, videtur quod naturaliter terra quiescat, ut vult Philosophus in Libr. de caelo.

ARTICULUS XVII.

Decimus septimus articulus est, an Angeli moventes orbes sint de numero virtutum.

Videtur mihi quod satis probabiliter hoc dici possit: nec video quid inconvenienter inde sequatur, cum & Origenes ex ponens illud Matth. xxiv. *Virtutes caelorum commovebuntur*, dicat, quod *conveniens est, caelorum rationabiles virtutes pari stuporem remotionis a primis functionibus suis.* Hoc tamen omnino asserendum non videtur.

ARTICULUS XVIII.

Decimus octavus articulus est, an illud Eccl. 6. *In circuitu pergit spiritus*, sic possit exponi. Spiritus, puta angelicus, pergit in circuitu caeli, & per gendo caelum movere facit in circuitu.

Non video quare haec expositio sustineri non possit, praesertim cum dicat Augustinus in I. super Gen. ad litteram cap. xx. quod *ideo multis sensibus verba Scripturae exponuntur, ut se ab irrisione cobiheant literis secularibus inflati.*

ARTICULUS XIX.

Decimus nonus articulus est, an si motus caeli cessaret, ordine naturae omne ferrum in elementa in instanti resolveretur.

ARTICULUS XX.

Vigesimus articulus est, an similiter esset de omni elemento corruptibili.

ARTICULUS XXI.

Vigesimus primus articulus est, an similiter totus mundus quantum ad corruptibile.

ARTICULUS XXII.

Vigesimus secundus articulus est, an si non esset lux stellarum, ordine naturae omnes homines corruptibiles morerentur in instanti.

ARTICULUS XXIII.

Vigesimus tertius articulus est, an similiter omnia animalia irrationalia.

Ad omnia ista est eadem responsio. Ut enim dicitur est, superiora corpora per suum motum, & lumen sunt causa generationis, & corruptionis, & vitae corporalis in inferioribus corporibus. Non est ergo dubium, quin remota tali causa removeretur effectus, praesertim cum valde consonum fidei videatur, secundum quam ponimus, quod transeunte figura huius

ARTICULUS XXVII.

Vigesimus septimus articulus est, an sententia Christi in iudicio erit corporalis, vel spiritualis.

Dicitur, quod licet utramque esse possit, probabilis tamen videtur quod sit spiritualis, quia & alia quae tunc aguntur, spiritualiter divina virtute aguntur. Ut enim dicit Augustinus XX. de civit. Dei, *divina virtute fiet ut cuique opera sua vel bona, vel mala cuncta in memoriam revocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, ut accuset, vel excuset scientia conscientiam, atque ita simul omnes & singuli iudicentur.*

ARTICULUS XXVIII.

Vigesimus octavus articulus est, an Christus venit tollere nisi peccatum originale principaliter, seu principaliter inter omnia peccata quae tollere venit.

Ad quod dicendum, quod Christus, quantum est in se, venit tollere omnia peccata. Donum enim Christi, ut Apostolus dicit Rom. v. excedit peccatum Adae: nam (2) unum tantum ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in justificationem. Tanto autem principaliter contra aliquod peccatum venit, quanto est majus. Peccatum autem quod originaliter contrahitur, licet sit minus gravitate, & reatu poenae, est tamen maximum communitate, secundum illud Apostoli Rom. v. 12. *In quo omnes peccaverunt.* Et quantum ad hoc potest dici, quod Christus principaliter venit tollere originale: unde super illud Joan. 1. 29. *Ecce qui tollit peccatum mundi*, dicit Glossa: *Peccatum mundi dicitur peccatum originale, quod est commune toti mundo.*

ARTICULUS XXIX.

Vigesimus nonus articulus est, an nomina Sanctorum digito Dei scripta sint in caelis ad honorem eorum.

Videtur mihi non esse verum. Si tamen dicatur quod sic, nullum est periculum.

ARTICULUS XXX.

Trigesimus articulus est, an nomina impiorum in inferno existentium, digito Dei scripta sint in terra ad vituperium eorum.

Non hoc verum puto, si corporaliter intelligatur. In nullo tamen fides obsistit, ut mihi videtur.

ARTICULUS XXXI.

Trigesimus primus articulus est, an infernus sit in centro, vel circa centrum terre.

Ad hoc dicendum videtur, quod locus inferni sit infra terram: unde Augustinus in Libro Retractionum II. cap. xxiv. dicit: *De inferis magis, ut videtur, dicere debuissim, quod sub terris sint, quam rationem reddere cur sub terris esse dicantur.* Ubi tamen sit infernus, an circa centrum terre, vel circa superficiem, nihil arbitrari ad doctrinam fidei pertinere: & superfluum est de talibus sollicitari asserendo, vel improbando.

Q

AR-

mundi, & motu caeli cessante per voluntatem Dei, sola elementa innovata remanebunt, & homines immortales effecti erunt virtute divina. Sed si fiat vis in hoc quod dicitur, in instanti, dicitur quod licet talis resolutio non sit in instanti, cum sit motus, principium tamen ejus in instanti esse potest.

ARTICULUS XXIV.

Vigesimus quartus articulus est, an post diem iudicii omnia corpora Sanctorum erunt incorruptibilia per naturam, sive naturaliter, quia cessabit motus caeli, qui est causa corruptionis.

ARTICULUS XXV.

Vigesimus quintus articulus, an similiter corpora damnatorum.

Ad hoc videtur dicendum, quod cum dicitur aliquid incorruptibile esse per naturam, significatur naturam esse incorruptionis causam, cum praepositio per causam designet. Est autem duplex causa, scilicet per se, & per accidens. Per se quidem causa alicujus est quod directe est illius causa per suam virtutem, sicut aqua est causa infrigidandi; per accidens autem est causa alicujus, quod indirecte causat illud, puta removendo causam contrariam, sicut removens ignem de domo est causa infrigidationis ejus. Cum ergo dicitur cessante motu caeli corpus hominis esse incorruptibile per naturam, si ly per dicit causam per se, falsum est: non enim ad hoc se extendit virtus naturae creatae, ut causare possit incorruptionem corporis ex contrariis compositi. Si autem dicitur causam per accidens, sic aliquo modo verum est quod dicitur; quia subtracta causa universalis corruptionis naturalis, subtrahitur corruptio. In hoc etiam sensu melius diceretur negative quam privative, puta si sic diceretur: Cessante motu caeli, corpus hominis, si divina virtute remaneat, non erit corruptibile per naturam. Verum quia semper id quod est per se, potius est eo quod est per accidens, potius videtur dicendum, quod erit corruptibile per naturam; sed incorruptibile per gratiam, vel iustitiam. Vel si contrarium dicatur, debet dici cum determinatione sanum sensum exprimentem.

ARTICULUS XXVI.

Vigesimus sextus articulus est, an damnati in suis corporibus in inferno sentiant penas ignis per apprehensionem, & receptionem speciei ignis per modum afflictivum, & lasivum.

Ad hoc dicendum est, quod cum secundum fidem dicamus corpora damnatorum in inferno afflictionem ex igne pati, (1) nec tempus consumi, secundum illud Augustini XXI. de civit. Dei: *Humana corpora non solum nunquam morte dissolvuntur, sed in aeternum quoque ignem durabunt tormentis: necesse est in eis ponere id quod afflictionem facit, id est receptionem speciei sensibilis.* Oportet etiam removere id quod consummare posset, scilicet transmutationem naturae corporum. Nec video quid calumniae habet articulus.

(1) Forte nec tempus, vel nec tempore. (2) Forte iudicium, ut habet Apostolus Rom. v.

